Λ. Γ. Δελλασούδας
Λέκτωρ Παιδαγωγικής
τηλ.: 2288319

Αθήνα 14 Μαΐου 1991

Προς το Υ.Υ.Π. κ Κ.Α.
α) Διεύθυνση Προσωπικού - Τμήμα Α'
β) Διεύθυνση Δημοσίων κ Διεθνών Σχέσεων
Κοινοποίηση: κ. Γεν. Γραμματέα Πρόνοιας

Σας υποβάλλω την τελική έκθεση για την εκπαιδευτική επίσκεψη, την οποία πραγματοποίησα στην Ελβετία (από 26.11-7.12.1990) με υποτροφία του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά από πρόταση του Υπουργείου, προκειμένου να ενημερωθώ σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΕΑ).

Η εμπειρία που αποκτήθηκε από την ενημερωτική αυτή επίσκεψη, και η οποία περιγράφεται λεπτομερώς στην έκθεση, ήταν αποτέλεσμα της συμβολής όλων των παραγόντων τους οποίους αναφέρω, και παράλληλα ευχαριστώ, στον πρόλογο της έκθεσης.

Είναι χρήσιμο να σημειώσω, ότι τα οφέλη, που θα προκύψουν από την υπόψη έκθεση, δεν περιορίζονται στην οποιουδήποτε βαθμού αξιοποίησή της από πλευράς Υπουργείου. Καλύπτουν και την ανάγκη άμεσης και ευρύτερης ενημέρωσης, δεδομένου ότι η έκθεση έχει περιληφθεί στον αφιερωμένο στον ομότιμο καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ν. Γ. Μελανίτη τιμητικό τόμο που θα εκδοθεί μέσα στον προσεχή μήνα ο Τομέας Παιδαγωγικής του Πανεπ. Αθηνών.

Πιστεύοντας ότι η έκθεση αυτή μπορεί να προστεθεί στην προσπάθεια για τη μελέτη του τρόπου αντιμετώπισης των προβλημάτων των ΑΕΑ, επιθυμώ και πάλι να σας ευχαριστήσω, γιατί η δυνατότητα αυτή είναι αποτέλεσμα και της δικής σας συμβολής.

Με εκτίμηση

Τελικό 15.5.91

Λαυρεντίου Γ. Δελλασούδα

Η πορεία του επαγγελματικού προσανατολισμού των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Μια εμπειρία από τον ελβετικό χώρο

Αθήνα

Απρίλιος 1991

Πίνακας Περιεχομένων

σελ.

Πρόλογος 1

1. Εισαγωγή 3

2. Συντονιστικό κέντρο για τα ΑΕΑ 5

3. Περιφερειακή Υπηρεσία Επαγγελματικής Επαναπροσαρμογής 8

4. Κοινωνική Υπηρεσία Pro Infirmis - Vaud 13

5. Κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης ORIPH 16

   α) Κέντρο ORIPH της Morges 17

   β) Κέντρο ORIPH της Sion 19

6. Εκπαίδευση εκπαιδευτών και έρευνα 22

   α) Κέντρο παιδαγωγικής έρευνας του Vaud 23

   β) Κέντρο παιδαγωγικών πόρων 24

   γ) Σεμινάριο του Καντονίου για την ειδική αγωγή 25

   δ) Ινστιτούτο τελειοποίησης 26

   ε) Σχολή Κοινωνικών και Παιδαγωγικών Σπουδών 27

7. Συμπεράσματα - Προτάσεις 29

Πρόλογος

Μέσα στα πλαίσια των υποτροφιών για θέματα κοινωνικά που χορηγεί το Συμβούλιο της Ευρώπης, είχα την ευκαιρία, μετά από πρόταση του ΥΥΠ&ΚΑ, να επισκεφθώ, από 25 Νοεμβρίου έως 7 Δεκεμβρίου 1990, το καντόνι του Vaud της Ελβετίας. Σκοπός του εκπαιδευτικού αυτού ταξιδιού ήταν η συγκέντρωση πληροφοριών για θέματα ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΕΑ).

Για τη χορήγηση της υποτροφίας σημαντική υπήρξε η συμβολή των υπηρεσιακών παραγόντων του ΥΥΠ&ΚΑ κ. Αναστ. Σακελλαρίδη και κ. Μαρ. Χρηστίδου. Για την πραγματοποίησή της συνέβαλαν το ενδιαφέρον των κ.κ. Cl. Hodgens και Mar. Linder από το Συμβούλιο της Ευρώπης, του κ.J.-Cl. Richard και της κ. A. Strebel από το Ομοσπονδιακό Τμήμα (Υπουργείο) Εξωτερικών Υποθέσεων της Ελβετίας και τέλος οι προσπάθειες του κ. D. Petitpierre, διευθυντού της κοινωνικής υπηρεσίας PRO-INFIRMIS της Λοζάνης, ο οποίος και επιμελήθηκε της διοργάνωσης του προγράμματος της εκπαιδευτικής επίσκεψης.

Εξίσου σημαντική υπήρξε η ενημέρωση και η παροχή έντυπου υλικού εκ μέρους των επικεφαλής και των συνεργατών των υπηρεσιών, των ιδρυμάτων κτλ. που επισκέφθηκα και οι οποίοι, κατά σειρά συνεργασίας, ήταν : Οι κ.κ. D. Petitpierre (Pro Infirmis), M. Morel και C. Dizerens (Centre ORIPH, Morges), J. Paschoud (Centre vaudois de recherches pédagogiques), η κ. F. Favez (Centre de coordination pour personnes haudicapées, DPSA Lausanne), ο κ. J.-M. Yega (Centre de ressourses pédagogiques, Lauzanne), οι κ.κ. G. Lamon και J. Avvanzino (Centre ORIPH, Sion), A. Porchet (ORAI, Lausanne), J.P. Fragnière και J. L. Korpès (EESP).

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί η βοήθεια του προσωπικού των βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου της Λοζάνης και της Σχολής Κοινωνικών και Παιδαγωγικών Σπουδών, το οποίο με μεγάλη προθυμία με εξυπηρέτησε,όσες φορές επισκέφθηκα τις υπόψη βιβλιοθήκες.

Προς το Συμβούλιο της Ευρώπης, το ΥΥΠ&ΚΑ, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων της Ελβετίας και όλα τα πρόσωπα που προανέφερα, τα οποία συνέβαλαν είτε στην πραγμάτωση είτε στην επιτυχία του υπόψη εκπαιδευτικού ταξιδιού, εκφράζω τις θερμές ευχαριστίες μου.

Αθήνα, Απρίλιος 1991

Λαυρέντιος Γ. Δελλασούδας
Λέκτωρ Παιδαγωγικής

1. Εισαγωγή

Οπως σημειώνω σε άλλη εργασία μου, το πρόβλημα της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΕΑ) δεν λύνεται με ευχολόγια, διεκδικήσεις, μεμονωμένες προσεγγίσεις ή προτάσεις, ατέρμονες συζητήσεις των ομάδων, που άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται με τα θέματα που αφορούν τα ΑΕΑ, και γενικότερα με περιπτωσιακά και αποσπασματικά μέτρα, αλλά με συστηματικό προγραμματισμό και ελεγχόμενη υλοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης.

Ορισμένα από τα βασικά σημεία τα οποία θα πρέπει να έχει προβλέψει ένας ολοκληρωμένος προγραμματισμός είναι ο επαγγελματικός προσανατολισμός, οι ειδικές παιδαγωγικές μέθοδοι και η επιστημονική έρευνα αναζήτησης λύσεων για τα ποικίλα προβλήματα της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης.

Τόσο όμως τα συγκεκριμένα αυτά ζητήματα, όσο και τα γενικότερα προβλήματα των ΑΕΑ, δεν έχουν ακόμη αντιμετωπιστεί στη χώρα μας κατά τρόπο συστηματικό. Ετσι η οποιαδήποτε πληροφόρηση - που προέρχεται από την εφαρμογή διαδικασιών, οι οποίες είναι αποτέλεσμα μακράς εμπειρίας και μελέτης - θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στους ασχολούμενους με το θεωρητικό, το πρακτικό και το ερευνητικό μέρος των σχετικών προβλημάτων.

Συμβολή προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί και η παρούσα έκθεση , η οποία παρουσιάζει μια εικόνα του τρόπου, με τον οποίο αντιμετωπίζεται το πρόβλημα του επαγγελματικού προσανατολισμού και της επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελβετία, μια χώρα με μακρόχρονη εμπειρία

στην Ειδική Αγωγή. Συγκεκριμένα, περιγράφεται η πολυφασική πορεία επαγγελματικού προσανατολισμού του ΑΕΑ, ανεξαρτήτως ηλικίας και λόγων για τους οποίους θα μπορούσε να δεχτεί τη σχετική βοήθεια. Το έργο του επαγγελματικού προσανατολισμού δεν είναι αποκλειστική αρμοδιότητα ορισμένων φορέων. Μπορεί να παρέχεται από ποικίλους φορείς (κοινωνικές υπηρεσίες, ιδρύματα, εκπαιδευτήρια, οργανώσεις κ.ά.), ανεξάρτητα από το νομικό χαρακτήρα τους (περιφερειακές υπηρεσίες των ομοσπονδιακών οργάνων, τοπικές υπηρεσίες καντονίου, ιδιωτικοί φορείς, εκκλησιαστικές και άλλες οργανώσεις κ.ά.) και σε διάφορες περιπτώσεις (ειδική εκπαίδευση και κατάρτιση, αναζήτηση εργασίας, κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη, οικονομική ενίσχυση κ.ά.).

Η περιγραφή αυτή, παρόλο ότι θα μπορούσε να έχει γενικό χαρακτήρα, ακολουθεί, για πρακτικούς λόγους, πορεία θεματικής ενημέρωσης. Προκειμένου, δηλαδή, να υπάρξει δυνατότητα άμεσης σύνδεσης με ανάλογες ενέργειες που πρόκειται να εφαρμοστούν σε συγκεκριμένους χώρους, δίδεται, σε ενότητες, το διάγραμμα του έργου διαφόρων φορέων με το ίδιο ή παρεμφερές αντικείμενο. Το έργο αυτό, που αφορά, κυρίως, υπηρεσίες και ιδρύματα του καντονίου του Vaud της Ελβετίας, παρουσιάζεται όπως το γνώρισα από προφορικές πληροφορίες και έντυπα που μου δόθηκαν κατά την επίσκεψή μου στους υπόψη φορείς.

Παράλληλα επιχειρείται μια προσωπική εκτίμηση των βασικών παραγόντων που συμβάλλουν στην επιτυχή εφαρμογή του έργου των φορέων αυτών, η οποία, κατά τη γνώμη μου, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση εκκίνησης ανάλογων προσπαθειών στη χώρα μας.

2. Συντονιστικό Κέντρο για τα ΑΕΑ

Το Συντονιστικό Κέντρο για τα ΑΕΑ - CCPH (Centre de coordination pour personnes handicapées) είναι ένας από τους τομείς δραστηριοτήτων της Υπηρεσίας Κοινωνικής Πρόνοιας και Βοήθειας (Service de prévoyance et d'aide sociales), η οποία υπάγεται στο Τμήμα (περιφερειακό Υπουργείο) Κοινωνικής Πρόνοιας και Ασφαλίσεων - DPSA (Département de la Prévoyance sociale et des Assurances).

Σύμφωνα με την προφορική πληροφόρηση και τα ενημερωτικά έντυπα που μου δόθηκαν, το συντονιστικό έργο του CCPH δεν συνίσταται στην παρακολούθηση, αλλά στην υποβοήθηση των δραστηριοτήτων των φορέων που ασχολούνται με θέματα των ΑΕΑ. Αποσκοπεί στην καταγραφή, τη μελέτη και την ανάλυση των περιπτώσεων ατόμων, ιδρυμάτων, αναγκών, μέσων κτλ. και στην παροχή βοήθειας κάθε είδους (υλική βοήθεια, πληροφόρηση, προγραμματισμό δράσης, συντονισμό κ.ά.).

Ειδικότερα οι δράσεις του CCPH θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν στις εξής κατηγορίες:

<u>α. Μελέτη των αναγκών</u>

Πρόκειται για καταγραφή και ποιοτική αξιολόγηση των αναγκών των ΑΕΑ με παράλληλη μελέτη της μελλοντικής εξέλιξης των αναγκών αυτών.

<u>β. Μελέτη της υποδομής</u>

Η μελέτη αυτή περιλαμβάνει: i) Το σχηματισμό μιας πλήρους εικόνας της σημερινής κατάστασης και των προβλεπόμενων και/ή επιθυμητών αλλαγών σε ό,τι αφορά τα ιδρύματα που ασχολούνται με θέματα ΑΕΑ. ii) Την εξέταση των υποβαλλόμενων σχεδίων και του κόστους εφαρμογής τους καθώς και την αξιολόγηση της σκοπιμότητας και του βαθμού

αναγκαιότητάς τους, λαμβάνοντας υπόψη την υπάρχουσα κατάσταση, προς αποφυγήν επικαλύψεων. iii) Θέματα που αφορούν τη λειτουργία και το έργο των εκπαιδευτηρίων για ενήλικες καθώς και τον τρόπο χρηματοδότησής τους από πλευράς καντονίου, προκειμένου να φέρουν εις πέρας το έργο τους.

Επίσης, ένα άλλο σημείο, το οποίο θα πρέπει να τονιστεί ιδιαιτέρως, είναι ο τρόπος βοήθειας προς τους ενδιαφερόμενους οργανισμούς, επίσημους ή ιδιωτικούς, για θέματα αναγκών και δομικής λειτουργίας τους. Προβλέπεται οι σχετικές συντονιστικές ενέργειες να επιτρέπουν τη μελέτη και επεξεργασία του προγραμματισμού της υποδομής, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιείται η απαίτηση της απευθείας συνεργασίας των αρμόδιων φορέων.

γ. Κοινωνικές παροχές του καντονίου για την είσοδο των ΑΕΑ στα ιδρύματα

Η τοποθέτηση ενός ατόμου σε κάποιο ίδρυμα προϋποθέτει μία σειρά ενεργειών για την κάλυψη των εξόδων τοποθέτησής του. Τό σύνολο των γραφειοκρατικών διαδικασιών, δηλαδή, του ελέγχου των προϋποθέσεων, της συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών και της εξασφάλισης της καταβολής των προβλεπόμενων παροχών από τους υπόχρεους φορείς, τόσο στα ιδρύματα όσο και στο ίδιο το ΑΕΑ εμπίπτει στις αρμοδιότητες του CCPH.

δ. Πληροφόρηση

Μία από τις δράσεις του CCPH είναι και η εξασφάλιση της μετάδοσης των απαραίτητων πληροφοριών στους ενδιαφερόμενους οργανισμούς. Τό δύσκολο αυτό έργο το επιτυγχάνει με την ύπαρξη συνεχούς επαφής μαζί τους, γεγονός το οποίο επιτρέπει την έγκυρη όσο και έγκαιρη ενημέρωσή τους.

ε. Μελέτη ειδικών αιτημάτων για θέματα πρακτικής σημασίας

Μετά από αίτηση προσώπων ή οργανισμών, το CCPH αναλαμβάνει τη μελέτη ειδικών περιπτώσεων που αφορούν προβλήματα πρακτικής φύσεως. Τέτοια είναι τα αναφερόμενα στις δομές υποδοχής, πλαισίωσης, κατάρτισης, κατοικίας κτλ. των ΑΕΑ.

Εκτιμώντας την όλη δράση του CCPH θα λέγαμε ότι ο συντονιστικός ρόλος του στηρίζεται στα συμπεράσματα μελετών και ερευνών τις οποίες πραγματοποιεί το ίδιο. Π.χ., τα προσόντα και το έργο των ατόμων που ασχολούνται στα εργαστήρια συνεχούς απασχόλησης και προστατευόμενης εργασίας ήταν τα αντικείμενα πρόσφατων ερευνών. Έτσι, έχοντας σαφή γνώση των λειτουργικών και άλλων αναγκών των διαφόρων ιδρυμάτων, σχεδιάζει, προγραμματίζει, πληροφορεί, εξυπηρετεί και γενικώς πραγματοποιεί το έργο του βάσει ερευνητικών δεδομένων και όχι σύμφωνα με τις προσωπικές εμπειρίες και τις ελεύθερες εκτιμήσεις των παραγόντων των ασχολούμενων με τα θέματα των ΑΕΑ.

3. Περιφερειακή Υπηρεσία Επαγγελματικής Επαναπροσαρμογής

Η περιφερειακή Υπηρεσία του καντονίου του Vaud για την επαγγελματική ένταξη - ORAI (Office regional de réadaptation professionnelle du Canton de Vaud που υπάγεται στο ομοσπονδιακό όργανο ασφάλισης της αναπηρίας -A.I.) έχει ώς βασικό έργο την επαγγελματική ένταξη των Α.Ε.Α.

Το έργο της Υπηρεσίας αυτής, σύμφωνα με τις πληροφορίες που μου δόθηκαν από το διευθυντή της, συνίσταται σε μία συνεχή βοήθεια προς το ΑΕΑ, προκειμένου να προσανατολιστεί επαγγελματικά. Η παρακολούθηση της σχολικής επίδοσης, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας είναι οι τρείς άξονες πάνω στους οποίους κινείται η όλη διαδικασία της επαγγελματικής ένταξης.

Η επιτυχία της προσπάθειας αυτής, η οποία αρχίζει από τα πρώτα σχολικά έτη του νέου ανθρώπου, στηρίζεται στη συνεργασία με τα σχολεία, τις κοινωνικές υπηρεσίες, τις οικογένειες, τους εκπαιδευτικούς, τους σπουδαστές, τις ιατροπαιδαγωγικές υπηρεσίες, τους ιατρούς κτλ.

Ομαδοποιώντας το σύνολο των ενεργειών επαγγελματικού προσανατολισμού και επαγγελματικής ένταξης διακρίνουμε τα εξής είδη ενεργειών ή πιθανών λύσεων.

α. Παρέμβαση κατά την περίοδο που το άτομο φοιτά στα ειδικά σχολεία ή τάξεις.

Η παρέμβαση,που αφορά άτομα ηλικίας μικρότερης των 12/13 χρόνων, γίνεται μέσω των ιατροπαιδαγωγικών υπηρεσιών ή του ιδίου του σχολείου, με το οποίο και υπάρχει συνεχής επαφή (μια φορά ανά δίμηνο). Ο χαρακτήρας της παρέμβασης είναι συμβουλευτικός και αφορά την εκπαίδευση του παιδιού.

β. Σχολικός προσανατολισμός

Η εκπαιδευτική πορεία κάθε ατόμου προτείνεται μετά από συνεργασία με όσους συνδέονται, με οποιοδήποτε τρόπο, με το ΑΕΑ (οικογένεια, σχολείο, ιατρός, κοινωνικές υπηρεσίες κτλ.).

Πρώτος σημαντικός σταθμός για τη σχολική εξέλιξη του ατόμου είναι η ηλικία των 13-16 ετών. Κατά την περίοδο αυτή αποφασίζεται η παράταση του σχολικού βίου που μπορεί να φθάσει και μέχρι την ηλικία των 20 ετών.

γ. Προεπαγγελματική ενημέρωση

Ο εκπαιδευόμενος κατά την περίοδο παράτασης του σχολικού βίου (16-20 ετών) είναι δυνατό να αλλάξει τάξη, στο ίδιο σχολείο, ή να αλλάξει σχολείο ή ίδρυμα. Παράλληλα ξεκινάει ένα "παιχνίδι" μεταξύ σχολείου και οικονομίας, όπου ο εκπαιδευόμενος εναλλάσει την απασχόλησή του μεταξύ σχολικής τάξης και χώρου εργασίας.

Το δύσκολο αυτό έργο της εναλλαγής επιτελείται με τη συνεργασία του εξειδικευμένου κατά περίπτωση επιστημονικού προσωπικού, όπως οι ψυχολόγοι (κλινικός, σχολικός, σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού, εργασίας) και ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού.

δ. Επαγγελματικός προσανατολισμός

Το έργο του επαγγελματικού προσανατολισμού περιλαμβάνει - εκτός από τις γνωστές ψυχοτεχνικές διαδικασίες αποκάλυψης των επιθυμιών, ενδιαφερόντων, κλίσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων - πλήρη πληροφόρηση για την απαιτούμενη προεπαγγελματική εξάσκηση ή πρακτική εμπειρία καθώς και τον τρόπο επίτευξής τους. Η πρακτική εμπειρία αποκτάται, κατά ποσοστό 80%, μέσα στην οικονομία, ώστε να είναι άμεση και ως εκ τούτου σύγχρονη και χρήσιμη. Στηρίζεται δέ, κατά κύριο λόγο, στο βασικό τύπο της

κατάρτισης, την οποία είχε λάβει, ο υποψήφιος για τοποθέτηση, κατά τα δύο τελευταία χρόνια της εκπαίδευσής του.

ε. Τοποθέτηση

Η τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας όλων των κλάδων της οικονομίας, είναι, ίσως, η πλέον ασυνήθιστη δράση, από πλευράς ενεργειών δημόσιου οργανισμού. Η αναζήτηση, εκ μέρους του ΟΡΑΙ, μιας θέσης εργασίας, για λογαριασμό κάποιου προσώπου, είναι κάτι πολύ περισσότερο, απ' ό,τι θα έκανε κανείς για τον εαυτό του, εάν ήταν σε θέση να το πραγματοποιήσει.

Είναι χρήσιμο να σημειωθούν οι συνήθεις για το σκοπό αυτό ενέργειες, στις οποίες περιλαμβάνονται: i) Τήρηση καταλόγων αιτημάτων για απασχόληση προσωπικού σε γραφεία, σε εργαστήρια, σε βιοτεχνίες, στη γεωργία, στη βιομηχανία κτλ. ii) Διαρκής επαφή με τις υπηρεσίες απασχόλησης. iii) Αναζήτηση θέσεων εργασίας από τις "μικρές αγγελίες" του Τύπου. iv) Τηλεφωνικές επαφές με επιχειρήσεις κτλ. για διερεύνηση της δυνατότητας απασχόλησης κάποιου προσώπου. v) Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων για την πρακτική άσκηση, με ημερήσια αποζημίωση, ενός ατόμου και, ενδεχομένως, την εν συνεχεία απασχόλησή του.

στ. Παρακολούθηση

Η πορεία του ατόμου, το οποίο πρίν από την τοποθέτησή του σε θέση εργασίας θα πρέπει να εκπαιδευτεί, παρακολουθείται για όσο χρόνο διαρκεί η επαγγελματική κατάρτισή του. Η παρακολούθηση αυτή, η οποία πραγματοποιείται καταρχήν ανά τρίμηνο, αποβλέπει στην έγκαιρη επισήμανση και αντιμετώπιση των δυσκολιών που θα προκύψουν. Έτσι, περιορίζεται ο αριθμός των αρνητικών παραγόντων, οι οποίοι δεν θα επέτρεπαν την επιτυχή

ολοκλήρωση της επαγγελματικής προετοιμασίας του υποψηφίου για τοποθέτηση σε θέση εργασίας.

Η ίδια μεθοδολογία εφαρμόζεται και όταν το άτομο τοποθετείται σε θέση εργασίας. Αυτό συμβαίνει, διότι, όπως είναι ευνόητο, το εργασιακό περιβάλλον είναι μία νέα εμπειρία για το ΑΕΑ. Οι απαιτήσεις είναι αυξημένες και ακριβώς τη στιγμή αυτή θα πρέπει να υπάρξει παρέμβαση, τόσο προς την κατεύθυνση του εργαζομένου, όσο και προς την κατεύθυνση του εργοδότη. Είναι απαραίτητο, δηλαδή, να υπάρξει τριμερής συνεργασία (υπηρεσία, εργαζόμενος, εργοδότης), προκειμένου να βρεθούν λύσεις στα ποικίλα προβλήματα που θα προκύψουν. Για το λόγο αυτό, επί ένα χρόνο και ανά τρίμηνο, παρακολουθείται η πορεία του εργαζομένου, με επισκέψεις στο χώρο εργασίας ή τηλεφωνικές επαφές με την επιχείρηση.

ζ. Λύσεις τοποθέτησης

Οι πιθανές λύσεις που οδηγούν στην τοποθέτηση ενός ΑΕΑ σε μια θέση εργασίας είναι οι εξής:

i) Απ'ευθείας τοποθέτηση σε θέση εργασίας βάσει των προσόντων τα οποία διαθέτει ο υποψήφιος για τοποθέτηση.

ii) Επαγγελματική κατάρτιση, μέσω της εκπαιδευτικής οδού που ακολουθούν τα άτομα χωρίς ειδικές ανάγκες, μετά το πέρας της οποίας θα επιδιωχθεί η τοποθέτηση.

iii) Ειδική επαγγελματική κατάρτιση που θα οδηγεί στη διεκδίκηση, με πολλές πιθανότητες, μιας θέσης εργασίας.

iv) Προστατευόμενη εργασία σε ειδικά εργαστήρια - τα οποία, σημειωτέον, απασχολούν ένα μεγάλο αριθμό ΑΕΑ - ή σε βιοτεχνίες.

Η ηλικία των ατόμων αυτών, που θα προσανατολιστούν σε μία από τις λύσεις αυτές, είναι κατά το μεγαλύτερο ποσοστό (80%) από 18 έως 30 ετών.

Σχολιάζοντας την όλη δράση του ORAI θα λέγαμε ότι επιχειρεί ένα έργο, το οποίο προϋποθέτει την ύπαρξη σημαντικών οικονομικών πόρων. Όμως, η οποιαδήποτε δαπάνη για το σκοπό αυτό τείνει να μηδενιστεί εάν συγκριθεί με το κόστος οποιασδήποτε δια βίου ειδικής φροντίδας των ΑΕΑ. Εάν δε ληφθεί υπόψη ότι, μετά την τοποθέτηση σε θέση εργασίας, υπάρχει παραγωγικό έργο από πλευράς ΑΕΑ, τότε έχουμε και θετικό αποτέλεσμα για την οικονομία.

Αφήσαμε τελευταίο τον ανθρωπιστικό παράγοντα, γιατί αυτός δεν μπορεί να εκτιμηθεί με αριθμητικά στοιχεία. Η ισότιμη ένταξη ενός ΑΕΑ στο κοινωνικό σύνολο δεν έχει, κατά την άποψή μας, κόστος. Αυτό που κοστίζει, και μάλιστα ελάχιστα, είναι η απόφαση προγραμματισμού και εφαρμογής προγράμματος εξειδίκευσης του απαιτούμενου για το σκοπό αυτό προσωπικού. Διότι, το να παύσει να διατίθεται για άλλους σκοπούς, ό,τι δικαιούται το 10% περίπου του συνολικού πληθυσμού, δεν μπορεί να θεωρηθεί ενέργεια που απαιτεί διάθεση, κατ' εξαίρεση, κονδυλίων.

4. Κοινωνική Υπηρεσία Pro Infirmis - Vaud

Η Pro Infirmis αποτελεί μία κορυφαία κοινωνική οργάνωση που έχει ώς σκοπό την παντοειδή βοήθεια των ατόμων με φυσική, νοητική ή αισθητηριακή αναπηρία καθώς και των ατόμων με πολλαπλές αναπηρίες.

Παρά το ιδιωτικό καθεστώς λειτουργίας της, οι 39 κοινωνικές της υπηρεσίες, που κατανέμονται σ' ολόκληρη την Ελβετία,χρηματοδοτούνται και από το κράτος, επειδή προσφέρουν έργο, η σημασία του οποίου αναγνωρίζεται επίσήμως. Σημειώνουμε, χαρακτηριστικά, ότι η οργάνωση της εκπαιδευτικής επίσκεψης του γράφοντος ανατέθηκε από το Ομοσπονδιακό Τμήμα Εξωτερικών Υποθέσεων της Ελβετίας στην περιφερειακή κοινωνική υπηρεσία του καντονίου του Vaud (Pro Infirmis-Vaud).

Το κοινωνικό έργο της Pro Infirmis, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, είναι πολλαπλό και επικεντρώνεται σε ενέργειες συμβουλευτικές, επαγγελματικού προσανατολισμού και οικονομικής ενίσχυσης.

Αναλυτικότερα, μεταξύ των ποικίλων δραστηριοτήτων της υπηρεσίας αυτής-σύμφωνα με το ενημερωτικό έντυπο της Κοινωφελούς Εταιρίας του καντονίου του Vaud, η οποία έχει ως μέλη της ποικίλους φορείς, δημόσιου ή ιδιωτικού χαρακτήρα - περιλαμβάνονται:

<u>α) Εξατομικευμένη κοινωνική εργασία</u>

Η δράση αυτή είναι δύο τύπων:

i) Ηθική βοήθεια προς το ΑΕΑ και το περιβάλλον του, η οποία εκδηλώνεται ως υποστήριξη (προσαρμοσμένη στο πρόσωπο του ΑΕΑ ή του περιβάλλοντός του), ως συμβουλή ή ως πληροφορία.

ii) Συγκεκριμένη βοήθεια (η οποία μπορεί να είναι και οικονομικής φύσης), ικανοποιητική λύση στον τομέα του

σχολικού ή επαγγελματικού προσανατολισμού, απάντηση στις ανησυχίες που συνδέονται με το θέμα της απασχόλησης, ενέργειες επιλογής ή προμήθειας τεχνητού βοηθήματος για τη διευκόλυνση των μετακινήσεων και των εν γένει δραστηριοτήτων της καθημερικής ζωής του ΑΕΑ, στήριξη στις περιπτώσεις διαβημάτων για ασφαλιστικά θέματα.

β) Κοινωνική εργασία ομάδας

Το έργο αυτό συνίσταται στη ομαδοποίηση των ατόμων ή των συνδεόμενων μ'αυτά προσώπων, που αντιμετωπίζουν κοινό πρόβλημα, ώστε να δοθεί στα ΑΕΑ και το περιβάλλον τους η δυνατότητα να αλληλοβοηθηθούν και να βρούν τον κύριο τρόπο βοήθειας.

γ) Γενικό έργο

Μεταξύ των ποικίλων δραστηριοτήτων της Pro Infirmis περιλαμβάνονται και η, βάσει ενός γενικού σχεδιασμού, προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ καθώς και η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης προς την κατεύθυνση της κατανόησης των προβλημάτων τους.

Για την πραγματοποίηση του έργου της η υπηρεσία Pro Infirmis στηρίζεται στο εξειδικευμένο προσωπικό της, το οποίο, ανεξαρτήτως προσφερόμενου έργου (διοικητικού ή συμβουλευτικού), έχει επιμορφωθεί ή επιμορφώνεται με σπουδές κοινωνικού περιεχομένου. Δηλαδή, πέραν των βασικών σπουδών έχει πραγματοποιήσει σπουδές τελειοποίησης (π.χ. Institut de Perfectionnement - Lausanne) ή παρακολουθεί ειδικά επιμορφωτικά προγράμματα, τα οποία διοργανώνει είτε η ίδια, είτε άλλοι φορείς (βλ. και παράγρ. 6).

Σε ό,τι αφορά τη διαδικασία παροχής βοήθειας, οποιασδήποτε μορφής, σημειώνεται ότι αρχίζει με τη συμπλήρωση της προβλεπόμενης από την Ομοσπονδιακή προνοιακή Υπηρεσία ΑΙ (Assurance - Invalidité fédéral)

έντυπης αίτησης. Η αίτηση αυτή, η οποία είναι δύο τύπων - ένας για τους ανήλικους (μέχρι 18 ετών) και ένας για τους ενήλικες (18-62 ή 65 για γυναίκες και άνδρες αντίστοιχα) - συμπληρώνεται βάσει στοιχείων που δίδει ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος και, εφόσον χρειαστεί, από πληροφορίες που παρέχονται από άλλες πηγές (ιατρός, εργοδότης, ιατροπαιδαγωγική υπηρεσία κ.ά.).

Η κατανομή των 25.000 περίπου περιπτώσεων για τις οποίες δόθηκαν βοήθεια ή συμβουλές, από πλευράς Pro Infirmis, κατά το έτος 1989, απεικονίζεται στον ακόλουθο πίνακα, από τον οποίο προκύπτει ότι το 50%, περίπου, των αιτίων, για τα οποία κατέφυγαν τα ΑΕΑ στην υπηρεσία αυτή, ήσαν προβλήματα προσωπικά ή ανθρώπινων σχέσεων και οικονομικά.

Πίνακας

κατανομής σχετικών συχνοτήτων (%) των αιτίων βοήθειας ή συμβουλών της Pro Infirmis προς τα ΑΕΑ κατά το έτος 1989

α/α	Αιτιολογία βοήθειας ή συμβουλών	(%)
1.	Προβλήματα προσωπικά και ανθρώπινων σχέσεων	24,69
2.	Εξετάσεις, θεραπείες και εν γένει φροντίδες	11,05
3.	Εκπαιδευτικά και επαγγελματικά θέματα	11,51
4.	Τεχνική βοήθεια	11,64
5.	Διευθέτηση υπηρεσιών που ζητούν από άλλους φορείς	9,63
6.	Διακοπές, ψυχαγωγία	8,64
7.	Οικονομικά προβλήματα	22,84
	Σύνολο περιπτώσεων	100

Πηγή: ετήσια έκθεση της Pro Infirmis έτους 1989

Χαρακτηρίζοντας, συνοπτικά, τα όσα παρέχει η Pro Infirmis θα λέγαμε ότι αποβλέπουν στην αυτόνομη, κατά το δυνατό, διαβίωση των ΑΕΑ ή, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται σε σχετικό ενημερωτικό φυλλάδιο του υπόψη Οργανισμού, "βοηθούν το ΑΕΑ να βοηθήσει τον εαυτό του".

5. Κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης - ORIPH

Η διαδικασία του επαγγελματικού προσανατολισμού, για τα ΑΕΑ που θα κατευθυνθούν προς την επαγγελματική κατάρτιση, συνεχίζεται στο χώρο εκπαίδευσής τους. Η σχετική πρακτική, όπως εφαρμόζεται σε δύο κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης εφήβων και ενηλίκων του χρηματοδοτούμενου από το κράτος ιδιωτικού οργανισμού ORIPH (Office romand d'intégration professionnelle pour handicapés), περιγράφεται στη συνέχεια.

Οι υποψήφιοι για εγγραφή, τόσο στα κέντρα αυτά, όσο και σε άλλα αντίστοιχα κέντρα, παραπέμπονται, κυρίως, από διάφορες υπηρεσίες (ιατροπαιδαγωγικές, προσανατολισμού, κοινωνικές), από τους ιατρούς κ.ά.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό των δύο κέντρων, για τα οποία γίνεται λόγος εδώ, είναι η ακολουθούμενη πορεία επαγγελματικού προσανατολισμού και αξιολόγησης. Είναι διαδικασία συνεχούς διερεύνησης ή αξιολόγησης των ενδιαφερόντων, των ικανοτήτων, των δεξιοτήτων, των γνώσεων, της απόδοσης και της προοπτικής κοινωνικής ένταξης.

α. Κέντρο επαγγελματικής κατάρτισης ORIPH της Morges για άτομα με φυσικές αναπηρίες (15-35 ετών)

Οι νέες τεχνολογίες, όπως η εφαρμογή της πληροφορικής στους τομείς του σχεδίου και της μηχανολογίας, η εκπαιδευτική πράξη σύμφωνα με τη μεθοδολογία της ειδικής αγωγής, το εξειδικευμένο και συνεχώς επιμορφωνόμενο προσωπικό, το οργανωμένο πρόγραμμα κατάρτισης, τα αναλυτικά δελτία εργασιών, η εργονομική διευθέτηση των χώρων και των μηχανημάτων εκπαίδευσης, η επιστημονικά τεκμηριωμένη αξιολόγηση (κατά στάδια) από τους εκπαιδευτές, τις επιστημονικές ομάδες και το σύνολο των εκπαιδευτών, η συνεργασία με τον σπουδαστή και το περιβάλλον του αποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η κατάρτιση των ΑΕΑ.

Πέραν αυτών το Κέντρο διακρίνεται και για ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία που είναι χρήσιμο να αναφερθούν αναλυτικότερα :

- Το προπαρασκευαστικό εξάμηνο συμπλήρωσης σχολικών γνώσεων για τους περισσότερο υστερούντες σπουδαστές, προκειμένου να φθάσουν στο απαιτούμενο βασικό επίπεδο γνώσεων.

- Η μονάδα ομαδοποίησης διαφοροποιημένων τεχνικών δραστηριοτήτων για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των σπουδαστών. Στο τμήμα αυτό δίδεται στο σπουδαστή η δυνατότητα να εξοικειωθεί επί 6-12 μήνες με διάφορα επαγγέλματα, να ανακαλύψει τα ενδιαφέροντά του και να εκδηλώσει τις κλίσεις και τις ικανότητές του, πρίν αρχίσει την κατάρτισή του στο επάγγελμα που τελικά θα επιλέξει.

- Η άμεση σύνδεση με την οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται εκπαιδευτικές επισκέψεις και πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις, τόσο κατά την περίοδο προεπαγγελματικής ενημέρωσης και επαγγελματικού προσανατολισμού, όσο και κατά τη διάρκεια της κατάρτισης. Επίσης τα προϊόντα της εκπαίδευσης δεν είναι μόνο τα προβλεπόμενα από την εκπαιδευτική άσκηση, αλλά και αυτά που προκύπτουν από τις παραγγελίες των κατοίκων της περιοχής. Τα κίνητρα της ενέργειας αυτής δεν είναι λόγοι οικονομικοί ή φιλανθρωπικοί, αλλά η αναγνώριση της κατασκευαστικής και αισθητικής τελειότητας, που είναι αποτέλεσμα του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του Κέντρου σε συνδυασμό με τη στελέχωσή του.

- Η ασφαλής απορρόφηση των αποφοίτων από την αγορά εργασίας, η οποία οφείλεται και στο γεγονός ότι οι χορηγούμενοι τίτλοι σπουδών διαβαθμίζονται, έτσι ώστε να αντιστοιχούν στο επίπεδο και το είδος των γνώσεων που αποκτά ο σπουδαστής.

- Το επίπεδο εκπαίδευσης του προσωπικού του ιδρύματος, το οποίο διακρίνεται για την ενημέρωσή του σε θέματα ειδικής αγωγής και για το συγγραφικό και ερευνητικό έργο των επικεφαλής του εκπαιδευτηρίου.

Η κοινή προσπάθεια (όπως σημειώνει ο Δ/ντής του Κέντρου M. Morel στην εργασία του αρμόδιου για τον παιδαγωγικό συντονισμό C. Dijerens: "Réflexions sur l'évolution des formations", Ιούνιος 1990) αποσκοπεί στο να ολοκληρώσει το ΑΕΑ την κατάρτισή του, χωρίς να αποτελεί το μειονέκτημά του εμπόδιο ως προς το αποτέλεσμα, το οποίο επιδιώκεται μέσω της κατάρτισης.

β. Κέντρο επαγγελματικής κατάρτισης ORIPH της Sion (κυρίως για νοητικώς υστερούντα άτομα)

Τα γενικά χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν για το κέντρο της Morges ισχύουν και για το κέντρο της Sion.

Τα στοιχεία του κέντρου αυτού που θα πρέπει να επισημανθούν ιδιαιτέρως είναι τα εξής:

- Η εκ μέρους του κέντρου συνεχής συνεργασία με τους γονείς των σπουδαστών, στους οποίους παρέχεται, ακόμη και τηλεφωνικώς, κάθε χρήσιμη πληροφορία, σχετικά με την κατάρτιση και τη συμπεριφορά των παιδιών τους.

- Η παρουσία εξωτερικού ψυχολόγου της Ιατροπαιδαγωγικής Υπηρεσίας, ο οποίος προσφέρει τις υπηρεσίες του με μερική απασχόληση, ως σύμβουλος του Κέντρου, χωρίς να εμπλέκεται στην απευθείας συνεργασία του Κέντρου με τους σπουδαστές.

- Η εκπαίδευση του προσωπικού και η εν συνεχεία πειραματική εφαρμογή παιδαγωγικών μεθόδων για την ψυχοκινητική επανεκπαίδευση των παιδιών και την επαγγελματική επανένταξη των ενηλίκων με σχετικά προβλήματα, ιδίως σε ό,τι αφορά τα μέσα για την αξιολόγηση των μαθημάτων, της κατάρτισης, της κοινωνικοποίησης και της ψυχοκινητικότητας.

Ιδιαίτερα σημειώνεται η εφαρμογή της εξειδικευμένης παιδαγωγικής μεθόδου της κινητικής εκπαίδευσης, για τη βελτίωση των προϋποθέσεων εκμάθησης και της εν συνεχεία άσκησης του επαγγέλματος, ακόμη δε και της εν γένει διευκόλυνσης της καθημερινής ζωής του ΑΕΑ.

- Η προεπαγγελματική κατάρτιση, μέσω ενός εξατομικευμένου προγράμματος, όχι για την εκλογή κάποιου επαγγέλματος,

αλλά για τη διάγνωση της εργασιακής ικανότητας. Η φάση αυτή επιτρέπει να προσδιοριστεί εάν είναι ενδεδειγμένη η επαγγελματική κατάρτιση του υποψήφιου σπουδαστή - οπότε και ακολουθεί η επόμενη φάση (υπογραφή συμβολαίου κατάρτισης) - ή εάν θα πρέπει να προσανατολιστεί ο υποψήφιος, κατευθείαν, σε άλλες επιλογές, όπως η προστατευόμενη εργασία.

- Η πρακτική άσκηση, μακράς διάρκειας, εκτός Κέντρου (σε συνεργεία, εργαστήρια κτλ.). Με την ενέργεια αυτή επιδιώκεται, εκτός των άλλων, να δοθεί η ευκαιρία ώστε: οι εκπαιδευτές να προσαρμόσουν τη διδασκαλία τους, οι εργοδότες να γνωρίσουν καλύτερα τις δυνατότητες των σπουδαστών, οι σπουδαστές να προσαρμοστούν, προοδευτικά, στις συνθήκες εργασίας που θα συναντήσουν μετά την έξοδό τους από τη Σχολή.

- Η υπογραφή συμβολαίου κατάρτισης, η οποία έχει την έννοια της ελεύθερης εκλογής, της δέσμευσης και της υπευθυνότητας. Δηλαδή, στο συμβόλαιο αυτό, που υπογράφεται από πλευράς αρμόδιου προσώπου του Κέντρου και του εκπροσώπου του μαθητευομένου, περιλαμβάνονται οι όροι και οι προϋποθέσεις κατάρτισης, όπως: τομέας κατάρτισης, διάρκεια, ωράριο, δικαιώματα και υποχρεώσεις του εκπαιδευομένου, υποχρεώσεις του εκπαιδευτηρίου, άσκηση εκτός Κέντρου, διακοπές (25 ημέρες το χρόνο), ενθαρρυντικά μέσα, τίτλος σπουδών.

- Η προετοιμασία για την κοινωνική ένταξη, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες και την οικογένεια του ΑΕΑ. Μια σημαντική ενέργεια προς την κατεύθυνση αυτή αποτελεί και η ενημέρωση του κοινωνικού περιβάλλοντος, σε κάθε δυνατή ευκαιρία, για την αποτελεσματικότητα του έργου που έχει αναλάβει το Ίδρυμα.

- Η μετάδοση προς τους μαθητευόμενους κλίματος χαράς κα ευτυχίας για μια αισιόδοξη και αυτόνομη αντιμετώπιση της ζωής. Αυτό επιδιώκεται τόσο με τη συμπεριφορά, τη διάθεση και τις ενέργειες (εντός και εκτός Κέντρου) του εκπαιδευτικού προσωπικού και των ειδικών παιδαγωγών, όσο και με ειδικά ψυχαγωγικά προγράμματα. Στην έννοια των ψυχαγωγικών προγραμμάτων, περιλαμβάνονται δραστηριότητες, ατομικές και ομαδικές, εντός και εκτός του ιδρύματος, οι οποίες επιλέγονται από τους ίδιους τους μαθητευόμενους, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά τους, τις δεξιότητές τους κτλ. Τέτοιες ενέργειες είναι αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, συζητήσεις, μουσική, ειδικές τηλεοπτικές εκπομπές, ανάληψη μιας ευθύνης για τις πτυχές της ζωής του ιδρύματος (συμμετοχή σε επιτροπή μαθητευομένων, λειτουργία του κυλικείου ή της βιβλιοθήκης, οργάνωση κοινών εκδηλώσεων κτλ.).

Συνοψίζοντας το έργο του Κέντρου ORIPH της Sion θα λέγαμε ότι η παιδαγωγική πράξη και η πειραματική εφαρμογή των σύγχρονων απαιτήσεων της ειδικής αγωγής, λειτουργούν με μια συνεχή αλληλοτροφοδότησή τους που προκύπτει από τη μεταξύ τους δυναμική σχέση, την οποία μεθοδεύει το προσωπικό του Κέντρου. Η σχέση αυτή είναι καταφανής τόσο από την άμεση προσωπική μας εμπειρία, όσο και από το συστηματικό και τεκμηριωμένο τρόπο απεικόνισης του έργου του Κέντρου, όπως παρουσιάζεται στο σχετικό ενημερωτικό οδηγό, τον οποίο υπογράφει, για λογαριασμό της ομάδας εργασίας που τον εξεπόνησε, ο διευθυντής του Κέντρου G. Lamon.

6. Εκπαίδευση εκπαιδευτών και έρευνα

Οποιοσδήποτε σχεδιασμός, όσο τέλειος και αν είναι, δεν μπορεί να επιτύχει τον επιδιωκόμενο στόχο, εάν δεν έχει προβλέψει, πέραν της οποιασδήποτε υλικοτεχνικής υποδομής, και το κατάλληλα εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό που θα τον πραγματοποιήσει.

Η προσπάθεια κοινωνικής ενσωμάτωσης των Α.Ε.Α., μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού και της επαγγελματικής κατάρτισης, σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους, είναι μια δέσμη ενεργειών, λεπτομερώς σχεδιασμένων και προγραμματισμένων. Η πραγματοποίησή τους έχει αναληφθεί από διάφορους φορείς, οι οποίοι ενεργούν σε διαφορετικά στάδια και φάσεις.

Το έργο αυτό, στο σύνολό του, μπορεί να θεωρηθεί επιτυχές δεδομένου ότι τα αποδεικτικά των προσόντων των ΑΕΑ για την κατάληψη μιας θέσης είναι, και στην πράξη, ισότιμα και ισοδύναμα με τα αντίστοιχα στοιχεία του υπόλοιπου πληθυσμού. Πρωταρχικός και αποφασιστικής σημασίας παράγοντας για την επιτυχία του υπόψη έργου είναι η εξειδικευμένη εκπαίδευση, η επιμόρφωση, και η συνεχής προσπάθεια τελειοποίησης του εκπαιδευτικού και του λοιπού επιστημονικού προσωπικού όλων των βαθμίδων, ακόμη δε και του διοικητικού, για τις υψηλές κυρίως βαθμίδες.

Η εξειδίκευση αποκτάται με εκπαίδευση, επιμόρφωση και παιδαγωγική στήριξη οργανωμένη έτσι ώστε να παρέχεται το προϊόν που παράγεται από τη συνεχή αλληλοτροφοδότηση έρευνας και παιδαγωγικής πράξης. Η εξειδίκευση, η μετεκπαίδευση, η συνεχής επιμόρφωση και τελειοποίηση, η στήριξη του παιδαγωγού για την υπηρέτηση του λειτουργήματός του και η έρευνα για τα παιδαγωγικά μέσα (στα οποία περιλαμβάνονται και οι παιδαγωγικές μέθοδοι διδασκαλίας) και τους ανθρώπινους πόρους αποτελούν αντικείμενο τόσο των

θεσμοθετημένων οργάνων όσο και των πρωτοβουλιών των διαφόρων οργανισμών και ιδρυμάτων, οι οποίες όμως δεν εμφανίζονται ευκαιριακά, αλλά οργανώνονται συστηματικά.

Μια γενική εικόνα της δράσης αυτής, όπως εκδηλώνεται από εξειδικευμένους για το έργο αυτό φορείς δίδεται στη συνέχεια.

α. Κέντρο παιδαγωγικής έρευνας του Vaud

Το Κέντρο παιδαγικών ερευνών του Vaud - CVRP (Centre Vaudois de Recherches Pédagogiques) είναι ένας τομέας της Υπηρεσίας Παιδαγωγικής Κατάρτισης και Έρευνας (Service de la formation et de la recherche pedagogiques), η οποία υπάγεται στο Τμήμα (περιφερειακό Υπουργείο) Δημόσιας Παιδείας και Θρησκευμάτων (Département de l'Instruction et des Cultes).

Τόσο από την προφορική ενημέρωση εκ μέρους του κ. M. Paschoud, διευθυντή του Κέντρου, και του ερευνητικού προσωπικού του Κέντρου, όσο και από το περιεχόμενο ορισμένων ερευνών, των οποίων λάβαμε γνώση, προκύπτει ότι το έργο του Κέντρου συνίσταται στη διεξαγωγή παιδαγωγικών ερευνών επί θεμάτων που ενδιαφέρουν είτε το Κράτος, είτε τους ερευνητές και τους εκπαιδευτικούς. Ακόμη ότι τα διερευνώμενα αντικείμενα καλύπτουν όλο, ανεξαιρέτως, το μαθητικό πληθυσμό και το περιβάλλον του και κατά συνέπεια και τα ΑΕΑ.

Μεταξύ των αντικειμένων που εξετάζονται περιλαμβάνονται θέματα:

i) μεθοδολογίας: διδακτικής, προσανατολισμού (σχολικού και επαγγελματικού) αξιολόγησης, ιατρικής φροντίδας, ειδικών σπουδών, ενισχυτικής διδασκαλίας, εκπαίδευσης των εκπαιδευτών, ii) διάρθρωσης των δομών του εκπαιδευτικού συστήματος, iii) μελέτης των δυνατοτήτων των μέσων αγωγής που προορίζονται να εξυπηρετήσουν το μαθητή, iv)

αναζήτησης λύσεων για τα διάφορα εκπαιδευτικά προβλήματα (ατομικά ή ομαδικά) κ.ά.

Για την πραγματοποίηση του έργου αυτού ασχολούνται 15 περίπου ερευνητές, διαφόρων ειδικοτήτων (ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, ειδικοί παιδαγωγοί, κοινωνιολόγοι, στατιστικολόγοι), και 15 περίπου εκπαιδευτικοί. Οι τελευταίοι συνεργάζονται με το Κέντρο επί δύο ώρες έως και το ήμισυ του συνολικού εργασιακού τους χρόνου και για περίοδο δύο έως τεσσάρων ετών.

Κατά τη συνεργασία αυτή, η ερευνητική ομάδα συνδιαλέγεται απλώς ή συνεργάζεται ευρύτερα με τους εκπαιδευτικούς. Έτσι, παρέχεται η δυνατότητα συνεχούς επαφής με τον ασχολούμενο με την παιδαγωγική πράξη, για τη διευκόλυνση του έργου του οποίου, άλλωστε, προορίζεται το τελικό προϊόν της έρευνας.

Ακόμη θα πρέπει να τονιστεί ότι την ευθύνη της έρευνας την αναλαμβάνουν ένας ή περισσότεροι ερευνητές. Όμως, η όλη ερευνητική προσπάθεια είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας όλου του ερευνητικού δυναμικού, το οποίο μετέχει σε διαφορετικό κάθε φορά βαθμό. Δηλαδή, τα εξειδικευμένα ερευνητικά προβλήματα αντιμετωπίζονται από τον κατά περίπτωση αρμόδιο ερευνητή.

Η σημασία του έργου του Κέντρου αυτού είναι αυτονόητη. Όπως είναι γνωστό, τόσο το Υποκείμενο, όσο και το Αντικείμενο της μάθησης ευκολύνονται, όταν η αγωγική διαδικασία δεν στηρίζεται σε προσωπικές εκτιμήσεις, αλλά πραγματοποιείται βάσει των αρχών και των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την έρευνα.

β. Κέντρο παιδαγωγικών πόρων

Το Κέντρο Παιδαγωγικών Πόρων - CRP (Centre de Ressources Pedagogiques) είναι ένας φορέας, του οποίου η λειτουργία βασίζεται στις αρχές της αμοιβαίας εκπαίδευσης

και έχει ώς σκοπό να βοηθήσει όλους όσους παρεμβαίνουν στη διαδικασία της ειδικής εκπαίδευσης:

i. δίδοντάς τους την ευκαιρία να ενημερωθούν σε θέματα διδακτικής,

ii. θέτοντας στη διάθεσή τους την απαραίτητη βιβλιογραφική τεκμηρίωση και τα διδακτικά μέσα,

iii. ενθαρρύνοντας τη δημιουργία δικτύων προσώπων και οργανισμών με κοινά σχέδια,

iv. συμβάλλοντας στη διεξαγωγή ερευνών για την εξεύρεση λύσεων, μέσων και ενεργειών τελειοποίησης που αφορούν ορισμένες κατηγορίες εκπαιδευτικών με πρακτική εκπαίδευση.

Μέσα στα πλαίσια αυτά μπορεί κανείς να ασχοληθεί με έρευνες για διδακτικές λύσεις, π.χ. "επί μέτρω αγωγή", να δανειστεί (δωρεάν) διδακτικό υλικό, βιβλία, παιχνίδια, βιντεοταινίες, να συμβουλευτεί (επί τόπου) φακέλλους για την ειδική αγωγή, βιβλιογραφία, διευθύνσεις κτλ., να μετάσχει σε ομάδες εργασίας, ενημερωτικές ημερίδες κ.ά.

Για κάθε ομάδα θεμάτων υπάρχει στο Κέντρο μόνιμος συνεργάτης στον οποίο μπορούν να απευθύνονται οι ενδιαφερόμενοι. Ένας εξ αυτών είναι και ο κ. J. M. Veya, εμψυχωτής του δικτύου για τη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας, ο οποίος και μελετά μια πρωτότυπη μέθοδο για τη διδασκαλία της γραμματικής με σύνθεση σχημάτων ("Grammaire-Puzzle") σε άτομα που έχουν προβλήματα ακοής.

γ. Σεμινάριο του καντονίου για την ειδική αγωγή

Σύμφωνα με απόφαση του Συμβουλίου του καντονίου του Vaud η συμπληρωματική κατάρτιση των δασκάλων της ειδικής εκπαίδευσης και η συνεχής επιμόρφωσή τους, κατά τη διάρκεια της απασχόλησής τους, υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και Ασφαλίσεων, όπως προβλέπει η σχετική νομοθεσία για την ειδική εκπαίδευση (άρθρο 32 του νόμου της 25ης Μαΐου 1977).

Το έργο της κατάρτισης αυτής εξασφαλίζεται από το Σεμινάριο για την ειδική εκπαίδευση - SCES (Séminaire cantonal de l'enseignement spécialisé) το οποίο υπάγεται στην Υπηρεσία Ειδικής Εκπαίδευσης του καντονίου.

Τα μαθήματα του SCES διαρκούν δύο χρόνια, οι ώρες ετήσιας εκπαίδευσης φθάνουν τις 300 και τα διδασκόμενα αντικείμενα αφορούν τις επιστήμες της αγωγής και τις μεθόδους που εφαρμόζονται, ιδιαίτερα, στα προβλήματα των παιδιών που μειονεκτούν ή εμφανίζουν μαθησιακές δυσκολίες. Η φοίτηση είναι δωρεάν.

Παράλληλα λειτουργούν τμήματα συνεχούς επιμόρφωσης και ανακύκλωσης των γνώσεων σε συνεργασία με το Κέντρο τελοιοποίησης (Centre vaudois de perfectionnement du corps enseignant).

Το SCES, το οποίο προσφέρει μεγάλο αριθμό θεματικών ενοτήτων κορμού και επιλογής, διαθέτει και πλούσια βιβλιοθήκη για θέματα ειδικής εκπαίδευσης.

δ) Ινστιτούτο τελειοποίησης

Πρόκειται για ινστιτούτο τελειοποίησης INPER (Institut de Perfectionnement), το οποίο είναι όργανο της ομοσπονδιακής ένωσης συνεταιρισμών και άλλων οργάνων που εκπροσωπούν φορείς που ασχολούνται με θέματα κοινωνικά και παιδαγωγικά.

Αποβλέπει στην τελειοποίηση, επί συγκεκριμένων αντικειμένων, ατόμων που ασχολούνται ή θα ασχοληθούν με θέματα που αφορούν την επικοινωνία, το άτομο, την ομάδα, την τεχνολογία κ.ά.

Η φοίτηση (επί πληρωμή) στα διάφορα τμήματα του Ινστιτούτου είναι μικρής διάρκειας (1-5 ημερών), αλλά καλύπτει μεγάλο αριθμό θεμάτων με πρακτική σημασία.

ε) Σχολή Κοινωνικών και Παιδαγωγικών Σπουδών

Η Σχολή Κοινωνικών και Παιδαγωγικών Σπουδών - EESP (École d' Études Sociales et Pédagogiques) της Λοζάνης, όπως προκύπτει και από τον τίτλο της, καλύπτει το χώρο των επιστημών του ανθρώπου και κατά συνέπεια και τα ΑΕΑ.

Σύμφωνα με το επετειακό ενημερωτικό τεύχος, που κυκλοφόρησε με τη συμπλήρωση 25ετούς λειτουργίας της Σχολής, το Ίδρυμα είναι ανοικτό σε όλα τα ρεύματα σκέψης, μεθόδων και αναλύσεων που περνούν από το κοινωνικό πεδίο. Το άνοιγμα αυτό επιτυγχάνεται ποικιλοτρόπως. Βασικός παράγοντας της επιτυχίας είναι ο διαφορισμός των συνεργατών της Σχολής, η απασχόληση πολλών επισκεπτών καθηγητών, η παιδαγωγική μεθοδολογία, που εφαρμόζεται στους διάφορους τομείς της Σχολής, η οργάνωση συζητήσεων, διαλέξεων και άλλων ενεργειών.

Οι κατευθύνσεις, τις οποίες μπορεί να ακολουθήσει ο σπουδαστής, λαμβάνονται:

i. Στο Κέντρο Εκπαίδευσης Εκπαιδευτικών για ΑΕΑ - CFES (Centre de formation d'éducateurs spécialisés).

ii. Στη Σχολή κοινωνικών λειτουργών και κοινωνικο - πολιτιστικών εμψυχωτών [École de service social et d'animation au service de deux professions: assistant(e) social(e), animateur(trice) socio-culturel(le)].

iii. Στη Σχολή εργοθεραπείας (École d'ergothérapie).

iv. Στη Σχολή νηπιαγωγών (éducatrice, éducateur de la petite enfance)

v. Στον Τομέα εκπαίδευσης δασκάλων κοινωνικο - επαγγελματικής εκπαίδευσης των ΑΕΑ (maître socio-professionnel).

Παράλληλα λειτουργούν: βιβλιοθήκη και υπηρεσία βιβλιογραφικής τεκμηρίωσης, υπηρεσία οπτικοακουστικών μέσων, εργαστήρια πρακτικής άσκησης, παιδαγωγική υπηρεσία πληροφορικής, ερευνητική μονάδα και άλλες υπηρεσίες που

καθιστούν τη Σχολή μια ολοκληρωμένη αυτοδύναμη μονάδα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι έχει αποκοπεί από τον εξωτερικό κόσμο, με τον οποίο επικοινωνεί και συνεργάζεται συνεχώς και με κάθε δυνατό τρόπο. Μέσα στα πλαίσια της επικοινωνίας της, με ευρύτερη έννοια, εντάσσεται και η ενημερωτική συνάντηση που είχα την τιμή και την ευκαιρία να πραγματοποιήσω με τον μόνιμο καθηγητή της Σχολής κ. J.P. Fragnière και τον συνεργάτη καθηγητή κ. J. L. Korpès.

7. Συμπεράσματα, Προτάσεις

Τελειώνοντας τη σύντομη εκπαιδευτική επίσκεψή μου στην Ελβετία, στη χώρα που μου έδωσε την ευκαιρία να φιλοξενηθώ το Συμβούλιο της Ευρώπης, μετά από πρόταση του ΥΥΠ&ΚΑ, είχα κατακλυσθεί από ένα πλήθος εντυπώσεων, σκέψεων και συναισθημάτων. Δεν έχω πρόθεση να αναφερθώ σ'αυτά. Είναι όμως απαραίτητο να σημειώσω μερικές σκέψεις, οι οποίες, ουσιαστικά, αποτελούν προτάσεις που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στη χώρα μας.

Βέβαια το παράδοξο είναι ότι, παρά το ό,τι θα περίμενε κανείς, οι προτάσεις αυτές: α) δεν είναι καινούργιες, δεδομένου ότι αποτελούν μέρος του συνόλου των προτάσεων που είχα διατυπώσει πρίν 2 χρόνια σε σχετική εργασία μου ("Κοινοτική κοινωνική πολιτική και ειδική επαγγελματική κατάρτιση, Προτάσεις εν όψει του 1992") και β) δεν απαιτούν οικονομικές επιβαρύνσεις τέτοιες, ώστε να καθίσταται ανέφικτη η υλοποίησή τους.

Είναι γεγονός ότι η εντυπωσιακή ποικιλία και συνεργασία των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), που παρέχουν στα ΑΕΑ επαγγελματικό προσανατολισμό και κατάρτιση και ενισχύουν την προσπάθεια των ανθρώπινων πόρων που έχουν την ευθύνη του έργου αυτού, είναι συνάρτηση διάφορων παραγόντων, οι σημαντικότεροι των οποίων είναι το οικονομικό, το πολιτιστικό και το κοινωνικό επίπεδο της χώρας που επισκέφτηκα.

Όμως, αυτοί οι παράγοντες θα έπρεπε να αποτελούν αρνητικό κίνητρο για ανάλογες εφαρμογές στη χώρα μας, μόνο εάν, τα μέτρα που θα έπρεπε να ληφθούν, δεν ίσχυαν ήδη, κατά μεγάλο ποσοστό, για το 90% του πληθυσμού.

Τα προβλήματα της κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ δεν έχουν όλα οικονομικό χαρακτήρα. Η άποψη αυτή στηρίζεται

στο γεγονός ότι οι δαπάνες που πραγματοποιούνται για την επαγγελματική κατάρτιση των ΑΕΑ δεν καλύπτουν το σύνολο του ποσού των διατιθέμενων χρηματοδοτήσεων. Είναι προβλήματα που συνδέονται με ενέργειες καθαρώς θεσμικές. Το επιζητούμενο αποτέλεσμα, για τα θέματα που θίγονται στην έκθεση αυτή, μπορεί να επιτευχθεί με τα υπάρχοντα σήμερα μέσα αρκεί να θεσμοθετηθούν: α) η εκπαίδευση του απαραίτητου εκπαιδευτικού και λοιπού επιστημονικού προσωπικού σε εξειδικευμένα τμήματα των ήδη υφιστάμενων πολυάριθμων ανώτερων και ανώτατων σχολών, β) η ταχύρρυθμη επιμόρφωση των ασχολούμενων σήμερα με τα θέματα των ΑΕΑ προσώπων και γ) η απαγόρευση απασχόλησης μη εξειδικευμένου στα σχετικά θέματα προσωπικού και παραμονής σε θέσεις με ειδικές απαιτήσεις των ήδη εργαζόμενων που δεν θα επιθυμούν να επιμορφωθούν.

Βεβαίως, αυτό δεν σημαίνει ότι αυτομάτως θα αρχίσει η επαγγελματική αποκατάσταση όλων των ΑΕΑ. Αυτό δεν είναι εφικτό, αφού το ίδιο συμβαίνει για όλο τον πληθυσμό. Ομως, πρόσθετες ευκαιρίες μπορούν να δημιουργηθούν. Τέτοιες λύσεις είναι τα προστατευόμενα εργαστήρια και τα ειδικά παραγωγικά κέντρα. Αλλά οι λύσεις αυτές συστηματικά αγνοούνται, παρόλο που το αρχικό πρόβλημα, της υποδομής, μπορεί να αντιμετωπιστεί με χρηματοδότηση κοινοτικών πηγών [ΕΤΠΑ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης), ΕΤΕ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων)], αλλά και με αυτοχρηματοδότηση.

Ένα άλλο πρόβλημα, του οποίου όμως η επίλυση είναι ιδιαίτερα δύσκολη, είναι αυτό της συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτών. Βεβαίως, και αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη θέσπιση της υποχρεωτικής επιμόρφωσης, ως προϋπόθεσης για τη βαθμολογική και μισθολογική προαγωγή. Παρόλο ότι αυτό αποτελεί & γενικότερο πρόβλημα, τίποτε δεν εμποδίζει την εξειδικευμένη αντιμετώπισή του.

Τελείωνοντας, και αφού ευχαριστήσω και πάλι όλους όσους συνέβαλαν στην επιτυχία της εκπαιδευτικής επίσκεψης, προϊόν της οποίας είναι και η έκθεση αυτή, επιθυμώ να εκφράσω και πάλι την άποψη ότι το πρόβλημα, της κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ δεν είναι πρόβλημα η λύση του οποίου εμποδίζεται από την οικονομική του πτυχή. Είναι θέμα: α) στάσης απέναντί τους, ελαχιστοποίησης δηλαδή της μή θετικής στάσης των ατόμων χωρίς "ειδικές ανάγκες", η οποία εκφράζεται με τη μη ισότιμη αντιμετώπισή τους σε όλα τα επίπεδα: κοινωνικό, εκπαιδευτικό και επαγγελματικό, και β) συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων στην υπόθεση των ΑΕΑ φορέων και ατόμων.